УДК 81-114

Д. В. Колода

МОВНІ ОЗНАКИ АНТРОПОМІЗАЦІЇ *ШІ* (СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ)

У статті досліджено лінгвістичні механізми антропоморфізації ШІ на матеріалі мовлення великих мовних моделей. Теоретичною базою роботи становить системно-функціональна лінгвістика. Мета роботи – виявлення та систематизація основних мовних засобів, що сприяють сприйняттю ШІ як соціального агента. У ході дослідження встановлено, що антропоморфізація реалізується через набір взаємопов'язаних механізмів, зокрема граматичну агентність, використання ментальних і матеріальних предикатів, модальність, стратегії ввічливості та діалогічність. Доведено, що ці мовні засоби формують ефект соціальної присутності та експертності. З'ясовано, що антропоморфізація є наслідком мовної організації дискурсу, а не відображенням реальних властивостей штучного інтелекту.

Ключові слова: *антропоморфізація ШІ, системно-функціональна лінгвістика, агентність, модальність, ввічливість, діалогічність, соціальна присутність.*

Koloda, D. Linguistic Markers of AI Anthropomorphism (Systematisation of Mechanisms). *The article examines the linguistic mechanisms underlying AI anthropomorphisation based on textual interactions with large language models. The theoretical framework of the study is Systemic Functional Linguistics, complemented by discourse-analytic tools that enable the analysis of pragmatic and interpersonal aspects of AI-mediated communication. The aim of the study is to identify and systematise the principal linguistic devices that contribute to the perception of AI as a social agent rather than a technical tool.*

The empirical material consists of bilingual (English and Ukrainian) human-AI dialogues generated in interaction with a multimodal chatbot. The analysis focuses on transitivity patterns, modality, and discourse strategies that construct AI subjectivity. The findings demonstrate that anthropomorphisation is realised through a system of interrelated mechanisms, including grammatical agency and personification, the use of mental, material, and verbal predicates, modality as a marker of epistemic stance and expertise, and politeness strategies and dialogicity. These devices collectively create a sense of social presence, reducing communicative distance and fostering user trust.

Special attention is paid to the role of first-person constructions and mental predicates, which simulate cognitive processes and contribute to the illusion of intentionality. Modality is shown to function not only as a grammatical category but also as a means of constructing epistemic authority. Politeness strategies, particularly those oriented towards positive face, and dialogic structuring of responses reinforce the perception of AI as an engaged interlocutor.

CC BY NC

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.26

It is argued that anthropomorphisation is not an inherent property of AI but a consequence of the linguistic organisation of discourse, shaped by design and communicative conventions. The study thus demonstrates that language does not merely reflect but actively constructs the perception of AI as a social and communicative agent.

Keywords: *AI anthropomorphisation, Systemic Functional Linguistics, agency, modality, politeness, dialogicity, social presence.*

Вступ

Швидкий розвиток штучного інтелекту, зокрема великих мовних моделей, принципово змінив сучасну комунікацію. З'являються нові форми взаємодії людини і технологій. Генеративні мовні моделі різного типу функціюють як суб'єкти, діячі, здатні створювати зв'язні, адекватні висловлювання, що відповідають контексту комунікації. Українські дослідники, зокрема, зазначають, що використання ШІ в лінгвістиці та перекладознавстві створює нові можливості для аналізу мовних структур і комунікативних практик (Мороз, 2025).

Великі генеративні мовні моделі імітують людське мовлення. Внаслідок чого формується тенденція сприйняття ШІ як умовного співрозмовника, який має ознаки агента комунікації. У ширшому філософському розумінні, як зазначає А. В. Лихацький, це пов'язано з трансформацією людської ідентичності та з переосмисленням меж між людиною і технологією. Учений наголошує, що розвиток цифровізації суспільства супроводжується фундаментальними антропологічними та онтологічними змінами, які впливають на сприйняття технологій як суб'єктів комунікації (див. про це: Лихацький, 2024).

У когнітивістиці антропоморфізацію визначають як схильність приписувати нелюдським об'єктам-агентам людські характеристики (Epley, 2007). Цю позицію поділяємо і ми. З лінгвістичного погляду антропоморфізація ШІ репрезентована системою мовних засобів, зокрема дискурсивними й граматичними механізмами, що формують уявлення про нього як мовця або соціальний елемент. Фахівці зазначають, що сучасні мовні технології, які створюються на основі лексикографічних і лінгвістичних моделей, відтворюють мовну людську поведінку (Nadutenko, 2024).

Актуальність питання антропоморфізації ШІ нерозривно пов'язана з проблемою етичності. Стрімкий розвиток цих технологій посилює відповідальність та ставить питання про межі їх використання (Богом'я, 2023: 14–15). Схожі думки висловлювалися в різних

міжнародних дослідженнях (див., напр.: Floridi & Chiriatti, 2020: 691), де йдеться про створення ілюзії розуміння й компетентності, що не відповідає реальній природі ШІ.

Незважаючи на численність досліджень про ШІ, антропоморфізація недостатньо описана саме з лінгвістичної точки зору. Багато наукових студій зосереджено на етичних і освітніх аспектах використання ШІ, водночас механізми мовного відтворення «олюдненості» потребують подальшого детального аналізу.

Мета цієї наукової розвідки – виокремлення лінгвістичних механізмів антропоморфізації ШІ та спроба окреслення їхньої системи. Серед **завдань**, що реалізують зазначену мету такі: (1) окреслити теоретичні підходи до антропоморфізації ШІ в лінгвістиці; (2) виявити основні лінгвістичні механізми антропоморфізації в мовленні великих мовних моделей; (3) здійснити спробу систематизувати ці механізми як єдину функційну систему.

Матеріалами дослідження стали тексти-діалоги автора цієї статті з *Gemini*, мультимодальним чат-ботом із генеративним штучним інтелектом від *Google*. Комунікація велася двома мовами – англійською та українською – залежно від запиту. Передусім уважаємо за доцільне зазначити, що платформа адаптується до користувача, персоналізуючи відповіді на основі історії використання облікового запису, стилю комунікації та інтеграції із сервісами Google.

Методи дослідження

У роботі використано інструментарій дискурс-аналізу, що надає можливість виокремити прагматичні аспекти конструювання суб'єктності ШІ, а також підхід системно-функціональної лінгвістики. Аналіз транзитивності дає можливість встановити, чи презентується ШІ як діяч або як інструмент. Модальність зможе продемонструвати способи конструювання емпатичності. Таким чином, обрана методологія дозволяє описати антропоморфізацію як багаторівневе когнітивне та лінгвістичне явище, що виявляється в конкретних мовних структурах.

Виклад основного матеріалу

Ми виокремили основні аспекти антропоморфізації платформи на базі ШІ: *граматична агентність* і *персоніфікація*, *ментальні дієслова*, *модальність*, *емпатичність*, *ввічливість* та *діалогічність*. Розгляньмо кожний аспект послідовно.

Одним з основних мовних механізмів антропоморфізації *ШІ* є ***персоніфікація***, що здійснюється засобами граматичного конструювання агентності та суб'єктності. Сучасні дослідження, зокрема студії Мішель Когн і її колег, свідчать, що великі мовні моделі демонструють антропоморфну поведінку. Вона реалізується через такі механізми, як використання першої особи однини займенників та дієслів у відповідях *ШІ* (Cohn, 2024:3). Тим самим підвищується рівень довіри до системи та її сприйняття як компетентної.

Слід зазначити, що антропоморфізація через ***агентність*** не є випадковою, вона закладена при створенні ШІ. Отже, сприйняття ШІ як антропоморфного явища є очікуваним результатом антропоморфного мовного дизайну великих мовних моделей.

З позицій системно-функціональної лінгвістики ШІ в таких випадках набуває ролі агента у транзитивних структурах, наприклад «***Сподіваюся**, це допоможе*», «*Звісно, із задоволенням* ***допоможу*** *сформулювати…*», «***I can*** *certainly help you*», «*The analytical plan* ***I provided*** *is…*». Подібні лексико-граматичні одиниці репрезентують ШІ як носія досвіду.

Дослідження останніх років наголошують, що використання першої особи не є показником ідентичності, а розглядається як прояв «лінгвістичної конвенції» (González-Arias, 2024), що впроваджується для полегшення спілкування. Ознака антропоморфності підтверджується типами *дієслів*, які використовує велика мовна модель, зокрема *ментальними, матеріальними* та *вербальними*. Поділяємо точку зору, що використання ***ментальних предикатів*** є яскравим механізмом антропоморфізації ШІ, оскільки такі одиниці традиційно традиційно репрезентують людські когнітивні процеси (Colombatto, 2025). Таким чином, створюється ілюзія наявної свідомості, сприйняття якої посилюється завдяки людським когнітивним особливостям. Деякі сучасні дослідження обґрунтовують це схильністю людини до «гіперактивного виявлення агентності» (Reinecke, 2025). Ця особливість породжує тенденцію інтерпретувати будь-які сигнали як ознаку наявного розуму. А ***ментальні дієслова***, безперечно, є такими сигналами.

Окрім персоніфікації, існує ще один із основних лінгвістичних механізмів, що допомагає великим мовним моделям створювати образ компетентного мовця – модальність, що забезпечує прагматичну адекватність висловлювань та формує образ ШІ як надійного джерела

знань. Модальність виконує не лише суто граматичну функцію, а й відіграє важливу роль в конструюванні епістемічної позиції. У термінології системно-функціональної лінгвістики модальність належить до інтерперсональної функції мови й відображає ставлення мовця до висловлювання.

Розгляньмо приклади різних типів модальності. Найчастіше нам траплялися випадки **епістемічної модальності**: *…**я можу надати** науковий огляд аналізу …*, , *As an AI, I **cannot** directly **create, save,** or **send** physical files….* Цей тип модальності говорить про ступінь впевненості в правдивості висловлювання. Також зустрічаються приклади **деонтичної модальності**, де фокус спрямовується на обов'язок, дозвіл, необхідність тощо, наприклад, *Чи **потрібно додати** якісь специфічні критерії…*, *…you **should be** able to find relevant research….* Трапляються навіть посилення ***модальності*** одразу кількома одиницями – … *вам **обов'язково варто** звернутися до концепції…*, де першим елементом є прислівник із модальним значенням, а другим – предикативне слово зі значенням обов'язку (слід / треба).

Також модальність може виконувати директивну функцію в ситуаціях рекомендації або інструкцій, наприклад, ***Give** it a try and **see**…*, ***Let's get** those philology brains buzzing….* Модальність наказового способу характеризує ШІ як носія знань і правил, що характерно для експерта.

Наступний компонент антропоморфізації ШІ, що формує ефект соціальної присутності у взаємодії людини з великими мовними моделями, полягає в реалізації стратегій ***ввічливості*** та ***емпатії***. На відміну від граматичних механізмів, зазначені стратегії працюють переважно на прагматичному та дискурсивному рівнях.

Теорія ввічливості, розроблена Пенелопою Браун та Стівеном Левінсоном (Brown, & Levinson, 1987), детально описує стратегії позитивної та негативної ввічливості. Використовуючи цю теорію, зазначимо, що ми знайшли підтвердження позитивної ввічливості, що розуміється як «задоволення, спрямоване на позитивну сторону адресата, на його постійне прагнення, щоб його бажання (або ді <…>) вважалися бажаними» (Brown & Levinson, 1987: 101).

Проаналізовані висловлювання великих мовних моделей містять чималу кількість прикладів, де наявним є встановлення ***спільної позиції з користувачем***. Розглянемо найтиповіші: *This is a **great** idea for a <…>!* (та перебільшення, яке виражається через схвалення), *Ви маєте*

рацію… (уникнення суперечки), *Звісно, із задоволенням допоможу сформулювати…* (стратегія бути оптимістичним), *Hello!* (таке привітання скорочує соціальну дистанцію між «співрозмовниками», додає позитивної ввічливості), *Would you like me to generate any variations or additional images?* (припущення подальших потреб користувача). Остання стратегія, яка в теорії ввічливості називається «Ствердження або припущення, що S знає про потреби H» (1987: 125), на наш погляд, є базовою для великих мовних моделей. Більшість відповідей на різноманітні запити закінчується пропозицією подальшої допомоги.

Усі подібні висловлювання, що виконують функцію встановлення позитивного контакту й скорочення соціальної дистанції, сприймаються користувачем як такі, що представляють ШІ не інструментом, а активним учасником комунікації, який дотримується соціальних унормованих стратегій.

Подібні механізми-стратегії створюють відчуття соціальної присутності. Концепт соціальної присутності розроблений румунськими вченими. Дослідники перелічують можливі складники соціальної присутності, як-от ім'я, стать користувача, людський голос, мова, гендерна приналежність чат-бота, що є передумовою сприйняття теплоти і компетентності, «які по-різному формують результати прийняття» (Curşeu & Radu, 2026). Уважаємо, що перелічені вище стратегії ввічливості посилюють відчуття соціальної присутності і без участі згенерованих візуальних і аудіальних складників.

З лінгвістичної точки зору соціальна присутність формується через звертання та персоналізацію, стратегію залученості і діалогічність. Розгляньмо деякі приклади: *Чи хотіли б* ***Ви****, щоб я провів пошук…?*, ***Вибачте****, я не розумію, що ви написали.* ***Чи не могли б ви*** *перефразувати своє запитання? You're welcome! I'm glad I could help!* У таких висловлюваннях комбінуються елементи ***діалогічності, емпатії*** та **персоніфікації**, що створює ефект реального співрозмовника.

Діалогічність є базовою характеристикою всіх мовних моделей, що забезпечує їхнє сприйняття як повноцінних учасників комунікації. Подібне мовлення організоване як послідовність взаємопов'язаних реплік, що імітують реальний діалог. Діалогічність реалізується низкою мовних стратегій. Головною є організація особливої структури відповіді, що відображає логіку живого діалогу. Початок розмови фразою *Вітаю!* слугує вступом до основного інформаційного блоку відповіді ШІ. Подальші конструкції демонструють реакції на попередні репліки

та орієнтацію на подальший розвиток комунікації, наприклад: *Будь ласка, завантажте файл, і я проаналізую його за критеріями, на яких ви наголосили…* Варто виокремити приклади ***концентрованої діалогічності***, зокрема: *Вітаю! Це чудова і, що важливо, виграшна тема для роботи. Чому? Тому що ви обрали…* У цьому фрагменті поєднано ***привітання***, ***запитання*** та ***відповідь*** у межах одного висловлювання, що наближає його до розмовного стилю мовлення. Такий людиноподібний діалог підсилює ефект соціальної присутності.

Слід звернути увагу, що діалогічність великих мовних моделей є результатом програмного проєктування, а не природною властивістю. Однак її наявність забезпечує сприйняття ШІ як співрозмовника, підвищує рівень соціальної присутності.

Висновки

Теорія Галлідея дозволила описати це явище в термінах особливих мовних структур. Вони свідчать про те, що антропоморфізація штучного інтелекту є не випадковим ефектом, а системно організованим явищем, що реалізується засобами взаємопов'язаних лінгвістичних механізмів і стратегій. Окреслімо основні підсумкові положення: (1) аналіз транзитивності показав, що мовні моделі репрезентуються як агенти дії; (2) використання ментальних і матеріальних предикатів створює ефект наявності свідомості; (3) модальність виявляється інструментом формування експертності; (4) стратегії ввічливості формують відчуття соціальної присутності, що підвищує рівень залученості і довіри користувачів; (5) діалогічність об'єднує всі попередні явища і стратегії, що закріплює сприйняття великих мовних моделей як повноцінного співрозмовника. Важливо наголосити, що ефекти антропоморфізації репрезентуються засобами людської мови, а не реальних властивостей ШІ. Це підтверджує думку, що мова не тільки відображає реальність, а й створює її.

Перспективи дослідження полягають у подальшому розширенні емпіричної бази та уточненні механізмів вербалізації аналізованих явищ у різних типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Богом'я**, В., & Гудзь, А. (2023). Штучний інтелект: сучасний стан і перспективи застосування. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, *46*(1), 13–17. https://doi.org/10.33099/2311-7249/2023-46-1-13-17 2. **Лихацький**, А. В. (2024). Конвергенця штучного інтелекту та людської ідентичності в сучасному філософському дискурсі. *Культурологічний альманах*, *(1),* 206–212. https://doi.org/10.31392/

cult.alm.2024.1.25 3. **Мороз** Т. О., Яновець А. І., Марусич О. О. (2025) Застосування штучного інтелекту в лінгвістичних дослідженнях та перекладацькій практиці. *Вісник науки та освіти. Серії: Філологія, Педагогіка, Соціологія, Культура і мистецтво, Історія та археологія.* (7(37)), 539–553. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7(37)-539-553 4. **Brown**, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage.* Cambridge University Press. Retrieved from https://www.academia.edu/26395652/Politeness_Some_universals_in_language_usage 5. **Colombatto**, C., Birch, J, Fleming, S. (2025) The influence of mental state attributions on trust in large language models. *Communications Psychology.* Retrieved from https://www.nature.com/articles/s44271-025-00262-1?utm_source=chatgpt.com 6. **Epley**, N., Waytz, A., & Cacioppo, J. (2007). On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review, 114(4),* 864–886. Retrieved from https://doi.org/10.1037/0033-295X.114.4.864 7. **Floridi**, L., Chiriatti, M. (2020) GPT-3: Its Nature, Scope, Limits, and Consequences. *Minds & Machines, 30,* 681–694. 8. **Cohn,** M., Pushkarna, M., Olanubi, G., Moran, J., Padgetts, D., Mengesha, Z., Heldreth, C. (2024) Believing Anthroporphism: Examining the role of Anthropomorphic. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/380523327_Believing_Anthropomorphism_Examining_the_Role_of_Anthropomorphic_Cues_on_Trust_in_Large_Language_Models 9. ***Curșeu**, P., Radu, Ș.* (2026). Beyond the Machine: An Integrative Framework of Anthropomorphism in AI. *Behav. Sci., 16(3),* 358; https://doi.org/10.3390/bs16030358 10. **Nadutenko**, M. V., Nadutenko, M. V., Fast, O. L. (2024). Innovative Language Technologies and Artificial Intelligence: Development and Applications by the Polyhedron Platform Based on Ukrainian Lexicographic Theories. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки», (3),* 38–48. https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.3.6 12. **González-Arias**, C., Chatzikoumi, E. & López-García, X. (2024). The anthropomorphic pursuit of AI-generated journalistic texts: limits to expressing subjectivity. Frontiers in Communication, 9:1456509. https://doi.org/10.3389/fcomm.2024.1456509 12. **Reinecke**, M. G., Ting, F., Savulescu, J., Singh, I. (2025) The Double-Edged Sword of Anthroporphism in LLMs. *Proceedings*, *114(1),* 4. Retrieved from https://www.mdpi.com/2504-3900/114/1/4

REFERENCES

1. **Bogom'ya**, V., & Gudz, A. (2023). Shchuchnyi intelekt: suchasnyi stan i perspektyvy zastosuvannia [Artificial Intelligence: Current State and Prospects of Application]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony – Modern Information Technologies in the Sphere of Security and Defense, 46(1),* 13–17. https://doi.org/10.33099/2311-7249/2023-46-1-13-17 [in Ukrainian]. 2. **Lykhatskyi**, A. V. (2024). Konverhentsiia shtuchnoho intelektu ta liudskoi identychnosti v suchasnomu filosofskomu dyskursi [Convergence of Artificial Intelligence and Human Identity in Contemporary Philosophical Discourse]. *Kulturolohichnyi almanakh – Culturological Almanac, (1),* 206–212. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.25 [in Ukrainian] 3. **Moroz**, T. O., Yanovets, A. I., & Marusych, O. O. (2025). Zastosuvannia shtuchnoho intelektu v linhvistychnykh doslidzhenniakh ta perekladatskii praktytsi [Application of Artificial Intelligence in Linguistic Research and Translation Practice]. *Visnyk nauky ta osvity. Seriia: Filolohiia, Pedahohika, Sotsiolohiia, Kultura i mystetstvo, Istoriia ta arkheolohiia – Bulletin of Science and Education. Series: Philology, Pedagogy, Sociology, Culture and Art, History and Archaeology, 7(37),* 539–553. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7(37)-539-553 [in Ukrainian] 4. **Brown**, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage.* Cambridge University Press. Retrieved from https://www.academia.edu/26395652/

Politeness_Some_universals_in_language_usage [in English]. 5. **Colombatto**, C., Birch, J., & Fleming, S. (2025). The influence of mental state attributions on trust in large language models. *Communications Psychology*. Retrieved from https://www.nature.com/articles/s44271-025-00262-1 [in English]. 6. **Epley**, N., Waytz, A., & Cacioppo . (2007). On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review, 114(4),* 864–886. https://doi.org/10.1037/0033-295X.114.4.864 [in English]. 7. **Floridi**, L., & Chiriatti, M. (2020). GPT-3: Its nature, scope, limits, and consequences. *Minds and Machines, 30,* 681–694. [in English]. 8. **Cohn**, M., Pushkarna, M., Olanubi, G., Moran, J., Padgetts, D., Mengesha, Z., & Heldreth, C. (2024). Believing anthropomorphism: Examining the role of anthropomorphic cues on trust in large language models. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/380523327_Believing_Anthropomorphism_Examining_the_Role_of_Anthropomorphic_Cues_on_Trust_in_Large_Language_Models [in English]. 9. **Curșeu**, P., & Radu, Ș. (2026). Beyond the machine: An integrative framework of anthropomorphism in AI. *Behavioral Sciences, 16(3),* 358. https://doi.org/10.3390/bs16030358 [in English]. 10. **Nadutenko**, M. V., & Fast, O. L. (2024). Innovative language technologies and artificial intelligence: Development and applications by the Polyhedron platform based on Ukrainian lexicographic theories. *Akademichni studii. Seriia "Humanitarni nauky" – Academic Studies. Humanities Series, (3),* 38–48. https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.3.6 [in English]. 11. **González-Arias**, C., Chatzikoumi, E., & López-García, X. (2024). The anthropomorphic pursuit of AI-generated journalistic texts: Limits to expressing subjectivity. *Frontiers in Communication*, 9:1456509. https://doi.org/10.3389/fcomm.2024.1456509 [in English]. 12. **Reinecke**, M. G., Ting, F., Savulescu, J., & Singh, I. (2025). The double-edged sword of anthropomorphism in LLMs. *Proceedings, 114(1),* 4. https://www.mdpi.com/2504-3900/114/1/4 [in English].

Колода Дар'я Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального мовознавства і романо-германської філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна

Email: koloda.daria@gmail.com

https://orcid.org/0000-0001-9922-9435

Koloda, Daria – Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor at the Department of General Linguistics and Roman-German Philology, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 2 Valentynivska Str., Kharkiv, 61168, Ukraine

Дата першого надходження статті до видання – 28 березня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 20 квітня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 25 квітня 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Колода Д. В. Мовні ознаки антропомізації *ШІ* (систематизація механізмів). *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 371–379. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.26

APA: Колода, Д. В. (2026). Мовні ознаки антропомізації *ШІ* (систематизація механізмів). *Лінгвістичні дослідження, 64,* 371–379. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.26